

Analyseren van opbrengsten

Inleiding

Het is weer zover; op de meeste basisscholen van Nederland worden in deze periode de M-toetsen van het CITO LVS afgenomen. Na deze periode worden de toetsgegevens normaal gesproken weer diepgaand en uitvoerig genalyseerd, worden conclusies getrokken en wordt het onderwijsaanbod afgestemd op de behoeften van de leerlingen.

Waar moet je van tevoren goed over nadenken als je hiermee aan de slag gaat? En als je aan de slag gaat, hoe kun je dit nu doordacht en handig doen? In dit artikel geef ik aan op welke wijze dit zou kunnen. Ik maak hierbij gedeeltelijk gebruik van twee artikelen die ik al eerder heb geschreven over het analyseren van schoolopbrengsten en groepsopbrengsten. Het gaat hierbij om het stellen van duidelijke doelen, het analyseren (verzamelen en integreren), het interpreteren en vervolgens handelen. Voordat ik in ga op deze stappen sta ik expliciet stil bij de plaats die de CITO-toetsen wel en niet kunnen innemen in het geheel.

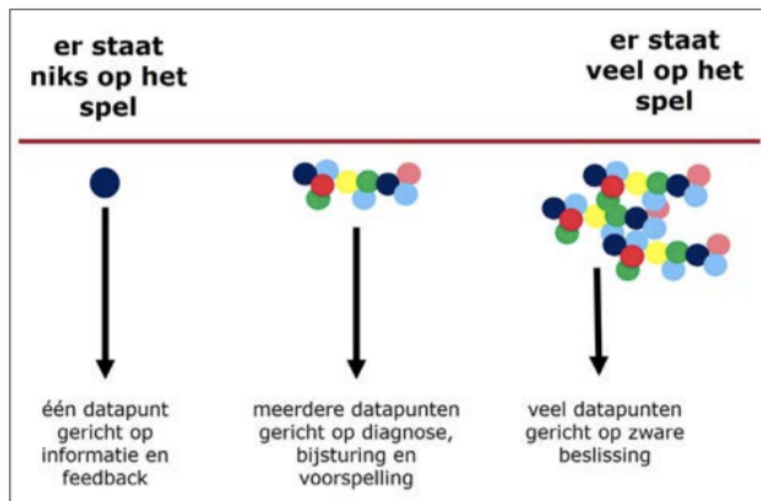

Bron: Sluijsmans, D., & Ringenaldus, M. (2020)

De laatste jaren ben ik me steeds meer gaan bezighouden met de plaats van data in het onderwijs, waarbij ik me erg kan vinden in de bovenstaande uitspraak van Dylan William uit 2018 (Sluijsmans & Ringenaldus, 2020). De gerichtheid op toetsdata zorgt ervoor dat, zeker na de toetsafnamen, het zicht op de werkelijke doelen van het onderwijs kan vertroebelen. Een 3.4, een vaardigheidsscore van 125 of een III-score wordt soms een doel op zich, en dat kan niet de bedoeling zijn. Daarnaast zijn data die vanuit het CITO LVS worden verkregen en de analyses die daarover worden gemaakt vaak leidend voor de aanpakken, terwijl deze toetsen niet altijd iets kunnen zeggen over de kwaliteit van het onderwijs of

de kwaliteit van de lessen (Sluijsmans, 2020b). Bovendien zorgt de keuze voor de toetsen (lezen, spelling, rekenen) er ook makkelijk voor dat andere belangrijke domeinen die niet getoetst worden niet de aandacht krijgen die ze verdienen. Dit zie je ook terug in het aanbod: Omdat bijvoorbeeld het schrijven van teksten niet getoetst wordt via het LVS krijgt het schrijfonderwijs op veel basisscholen weinig prioriteit (Inspectie van het Onderwijs, 2021a).

Voordat je in deze periode de CITO-toetsen diepgaand gaat analyseren en op basis van deze toetsen je onderwijsaanbod wellicht wilt gaan aanpassen, is het belangrijk om je, samen met je team, een aantal vragen te stellen. Welke doelen streef je na je met je onderwijs? Op welke wijze wil je informatie verzamelen om iets te kunnen zeggen over de ontwikkeling van de kinderen? Dit kan nooit op basis van 1 enkele CITO-toets of een reeks CITO-toetsen. Zwaarwegende beslissingen worden pas genomen als er veel rijke bronnen voorhanden zijn op basis waarvan die beslissing kan worden genomen (Schuwirth & Van der Vleuten, 2011). Het is goed om dit te beseffen alvorens je met deze data aan de slag gaat.

Bron: (Sluijsmans, 2020a)

Het begint bij de doelen

Als je geen heldere doelen en succescriteria voor ogen hebt, is het lastig om te evalueren of deze doelen bereikt zijn. In de praktijk blijkt het formuleren van concrete doelen niet altijd even gemakkelijk (Inspectie van het Onderwijs, 2021b). Bij het opstellen van doelen kan het volgens de Inspectie helpen om vier vragen te stellen; zijn middelen doelen geworden, dekken de doelen de oorspronkelijke bedoeling, kunnen doelen zichtbaar, meetbaar gemaakt worden en zijn doelen meetbaar en realistisch te verwachten op het tijdstip van evaluatie?

Het helpt hierbij als je alleen **leerlinggerichte** doelen stelt (zie onderstaande

voorbeelden)

- Halverwege groep 4 beheersen de leerlingen de samenwerkingsstructuren rondpraat, mix en ruil en tweepraat.
- Halverwege groep 7 kunnen leerlingen met behulp van standaardformuleringen eenvoudige zakelijke brieven produceren en schriftelijke verzoeken opstellen.
- Op 16 november beheersen alle leerlingen van groep 3 de rekendrempels 1 t/m 3.
- Op de eindtoets behaalt 100% van de leerlingen 1F voor lezen en 85% van de leerlingen 2F

Ook voor de CITO-toetsen is het raadzaam om duidelijke ambities te formuleren.

Dit kan op verschillende manieren. Belangrijk hierbij zijn de volgende punten:

- Het sluit aan bij je leerlingpopulatie
- Het moet ondersteunend zijn om opvallende resultaten te signaleren
- Het moet passend zijn bij je huidige systematiek (of je moet dat juist willen veranderen)
- Het moet niet teveel werk zijn.
- Het moet passend zijn bij de grootte van de school (als er minder dan 12 leerlingen in een leerjaar zijn, kun je bijvoorbeeld niet meer goed werken met gemiddelde scores)

Voorbeelden van ambities op CITO-toetsen:

- Rekenen: gemiddelde niveauwaarde 4.0. Minimaal 30 % A en maximaal 20 % D/E.
- Begrijpend lezen: 75 % van de leerlingen scoort een niveauwaarde van 2.4 of hoger
- Spelling: De middenmoot zit tussen 2.3 en 4.2
- Rekenen E7: Gemiddelde vaardigheidsscore 185. Minimaal 30% I en maximaal 10% V-scores
- Begrijpend lezen groep 8: 100 % leerlingen op koers voor 1F, 90% van de leerlingen op koers voor 2F.

Alle doelen zijn geformuleerd om te bepalen wanneer een bepaald resultaat een succes is en wanneer een resultaat om nader onderzoek vraagt. Het is niet bedoeld als afrekenmiddel, maar een startpunt voor verdere analyses op school-, groeps- en leerlingniveau.

Analyse: verzamelen

Het verzamelen van merkbare, meetbare en zichtbare gegevens gebeurt door alle betrokkenen, dit kan niet alleen voorbehouden zijn aan directie of intern begeleider. Dit geldt ook voor de stappen die hierna komen. Afhankelijk van de doelen die je nastreeft kan worden bepaald wat er wordt verzameld en door wie dat gebeurt.

Leerkrachten kunnen bijvoorbeeld relevante leerlingdata verzamelen, in gesprek gaan met leerlingen. Een externe kan bezoeken brengen in verschillende klassen rondom een thema. Er wordt expliciet gemaakt wat wordt verzameld, wie dat gaat doen en wanneer dat moet zijn afgerond.

Als het gaat om de cognitieve ontwikkeling kunnen onderstaande vragen helpend zijn om de gegevens te analyseren.

Cognitieve ontwikkeling Wat valt positief op? Wat valt negatief op?	
Worden de doelen op de verschillende vakgebieden gehaald? (Specifieke toevoeging voor technisch lezen , begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde: Past de gemiddelde score en de spreiding bij de ambities van de school?)	brede blik - alle vakgebieden
Welke verschillen zijn er tussen de vak- en vormingsgebieden voor de gemiddelde ontwikkeling van leerlingen?	brede blik - alle vakgebieden
Laten alle vak- en vormingsgebieden ongeveer hetzelfde beeld zien of zijn er vak- en vormingsgebieden die afwijken?	brede blik - alle vakgebieden
Hoe zit het met de spreiding van de resultaten? Zijn de verschillen tussen leerlingen klein, gemiddeld, groot?	brede blik - alle vakgebieden
Welke leerlingen vallen positief of negatief op wanneer je kijkt naar hun leerontwikkeling?	brede blik - alle vakgebieden
Specifieke toevoeging voor technisch lezen , begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde: Hoe zijn de leerlingen gegroeid ten opzichte van het vorige toetsmoment? Wat is het patroon over meerdere jaren? Welke (subgroepen) leerlingen vallen positief of negatief op?	LVS
Specifiek toevoeging voor technisch lezen , begrijpend lezen, spelling en rekenen-wiskunde: Bevestigen de scores het beeld dat je hebt van de groep? Hoe scoort de groep in vergelijking met methodegebonden toetsen en andere bronnen?	LVS - methodegebonden toetsen - observaties
Zijn er specifieke domeinen/leerdoelen waarop je groep hoger of lager scoort dan verwacht?	LVS - methodegebonden toetsen - observaties - leerling

Analyse: integreren

Voor de analyse ga je vervolgens kijken of je patronen kunt vinden in de data. Je combineert de data met uitkomsten van gesprekken of waarnemingen in de praktijk. Welke (voorlopige) conclusies kunnen we trekken (zie voorbeeld in kader)? Maar daarnaast ook: Hoe weten we dat zeker? Wat zien we over het hoofd? Wat moeten we nog doen om meer informatie boven tafel te krijgen?

Voorbeeld voorlopige conclusie:

In de groepen 6 en 7 worden de doelen voor rekenen-wiskunde niet behaald. Ook de CITO-toetsen worden veel minder goed gemaakt dan de andere vakgebieden. Er is een groot percentage leerlingen met een IV- en V-score. Deze leerlingen groeien onvoldoende in vaardigheid, vooral leerlingen met een lage V-score. Ook op bepaalde methodeonderdelen vallen zij uit; met name op de basisvaardigheden en meetkunde. Dit laatste geldt voor een groter deel van de groep. Er is daarnaast geringe betrokkenheid bij de rekenlessen bij meer dan de helft van de kinderen in elke groep.

Interpreteren

Wat is de gedeelde betekenis van deze conclusie? Het gaat nu om een kritische dialoog met elkaar. Wat zijn de dieper liggende oorzaken en welke collectieve interpretatie kunnen we eraan verbinden? Wat zijn de elementen die we aan moeten en willen pakken? Het is bij het nadenken over mogelijke verklaringen goed om breed te kijken. En ook om eigen aannames te onderzoeken. Waarom doe ik wat ik doe? En werkt dat juist wel of niet?

Het stellen van de waarom-vraag kan hierbij een krachtig hulpmiddel zijn:

Als niet alle benodigde lesstof wordt beheerst kan dat bijvoorbeeld liggen aan het feit dat de stof nog niet is aangeboden, of dat de stof niet goed eigen is gemaakt of dat de stof is weggezaakt. (zie voorbeeld in kader).

Voorbeeld:

Optellen en aftrekken over het tiental wordt onvoldoende beheerst door 75% van de leerlingen.

waarom?

De lesstof is wel aangeboden, maar is weggezaakt.

waarom?

De leerlingen hebben onvoldoende met de stof geoefend.

waarom?

De methode had te weinig oefen- en toetsmateriaal. Er is hierdoor te weinig zicht op de ontwikkeling van de leerlingen.

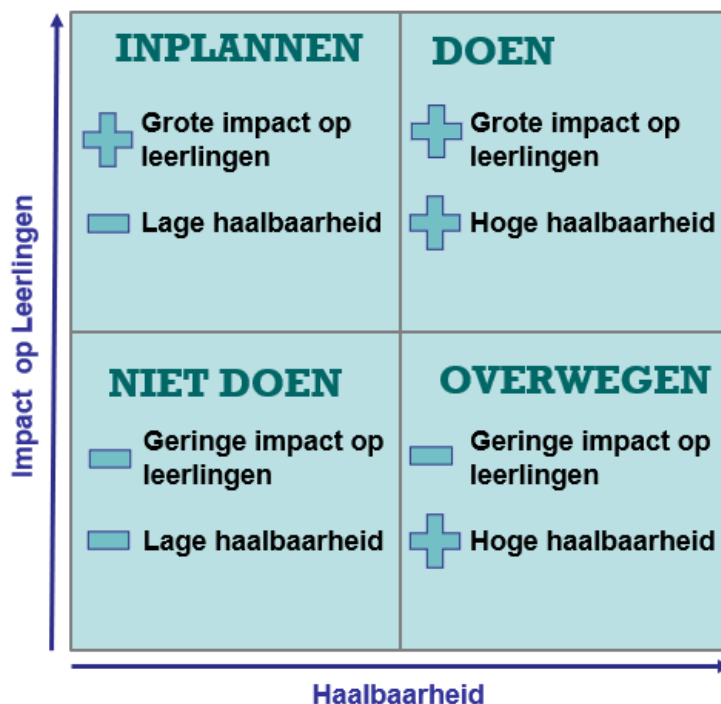
conclusie:

Meer oefenstof verzamelen en inzetten en monitoren of leerlingen dit beheersen.

Handelen

Alles geanalyseerd en dan? Het is belangrijk om te prioriteren en focus aan te brengen in de activiteiten. Beperk het aantal initiatieven ter verbetering.

Met behulp van de impactmatrix waarin de impact en de haalbaarheid van een oplossing worden afgewogen, worden er prioriteiten gesteld. De oplossing die goed haalbaar is en veel impact heeft op de leerlingen wordt uitgewerkt in doelstellingen en acties van de leerkracht. Het doel dat geformuleerd wordt is op leerlingniveau en moet voldoende concreet zijn (*voorbeeld: Alle leerlingen weten wat het doel van de rekenles is en werken hier gericht aan*). De acties die bedacht worden ondersteunen het bereiken van het doel en zijn in principe leerkrachtacties (*voorbeeld: Voor aanvang van de les worden de doelen met de leerlingen besproken. De rekendoelen van het gehele blok zijn zichtbaar in de klas. Voor aanvang van elk blok bespreken de leerkrachten de blokdoelen en maken de leerlingen een inschatting over de moeilijkheid van de te behalen doelen, ...*).

Literatuur:

Inspectie van het Onderwijs. (2021a). *De Staat van het Onderwijs 2021*. Inspectie van het Onderwijs.

Inspectie van het Onderwijs. (2021b, 22 juli). *Werken aan kwaliteit: is de cirkel rond?* Weblogs | Inspectie van het onderwijs. Geraadpleegd op 21 januari 2022, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/actueel/weblog/weblogberichten/2021/werken-aan-kwaliteit-is-de-cirkel-rond>

Sluijsmans, D. (2020a). Toetsing als motor voor leren: naar succeservaringen voor alle leerlingen. *Remediaal*, 2.

Sluijsmans, D. (2020b, november 23). *Is het tijd om te stoppen met toetsen?* www.tjipcast.nl. Geraadpleegd op 14 januari 2022, van <https://tjipcast.nl/onderwijs/is-het-tijd-om-te-stoppen-met-toetsen-tjipcast-097-met-dominique-s>

Schuwirth, L. W. T., & Van der Vleuten, C. P. M. (2011). Programmatic assessment: From assessment of learning to assessment for learning. *Medical Teacher*, 33(6), 478–485. <https://doi.org/10.3109/0142159x.2011.565828>

Sluijsmans, D., & Ringenaldus, M. (2020, 11 januari). *Op weg naar succeservaringen voor alle leerlingen: Toetsing als leer- en oefenstrategie* [Presentatieslides]. <https://researched.eu/2020-downloads/downloads-researched-nederland-2020/> Geraadpleegd op 14 januari 2022, van <https://files.sgbsg.nl/redeu/uploads/2020/04/21135042/Sluijsmans-Ringenaldus-ResearchED-11-januari-2020.pdf>